

Omer Vanaudenhove, een bruggenbouwer

Piet Van Brabant

IN HET JAAR waarin met de bouw van de muur van Berlijn werd begonnen, de kloof tussen Oost en West onoverbrugbaar werd en in België de staking tegen de eenheidswet aanleiding gaf tot een onomkeerbare distantiëring tussen Vlamingen en Walen heeft Omer Vanaudenhove gepoogd de Belgen te verzoenen rond een idee.

In 1961 pakte de Diestse politicus uit met een gedachte die men bij de geboorte van onze onafhankelijke monarchie het 'unionisme' heeft genoemd en later zoiets als de 'belgitude' mogelijk heeft gemaakt: de vreedzame coëxistentie van gelovigen en vrijzinnigen, Vlamingen en Walen.

België was na de harde stakingsgolf van december 1960 en januari 1961 in de spiraal geraakt van de communautaire tegenstellingen. André Renard, de Waalse stakingsleider had aan het socio-politiek verzet de federalistische eis gekoppeld, maar in de traditionele partijen deed men deze Waalse hetze af als een koortsaanval, die spoedig zou koelen. Want de mensen weigerden, zeker in Vlaanderen, om in dit verscheurend avontuur mee te lopen.

In Wallonië had het straatgeweld enige onrust gewekt, vooral bij wie iets heeft te verliezen. Vlaanderen hervatte einde januari spoedig het werk. De gewone burger vergat het revolutionaire geweld, maar onthield de Waalse eis, die enkele jaren later door de Waalse intellectueel Lucien Outers in een geruchtmakend boekje werd verwoord: *Le divorce belge*. Het klonk als een belediging. Een belediging die door andere werd gevolgd en allicht daarom in de oren bleef hangen van heel wat opgeschrikte (Vlaamse) burgers.

In de traditionele politieke partijen deed men zijn best om de Waalse onruststokers te marginaliseren. Maar het lukte slechts ten dele. De koningskwestie, de schooloorlog, de staking en de wallingantische opstoot ... Teveel opeenvolgende en te lang aanslepende conflicten hadden de 'belgitude' ondermijnd.

In die tijdsomstandigheden was het een monumentale uitdaging om in en door een nieuwe politieke partij een herstel aan te vatten. Omer Vanaudenhove heeft het gewaagd. Hij is de merkwaardige staatsman, die de geschiedenis van België is ingegaan als degene die de liberale partij heeft bevrijd van het oude antiklerikale etiket. Daar ligt zijn grote betekenis: door het politieke bedrijf op te tillen boven de tegenstelling, die sinds 1831 als een rode draad door de politieke geschiedenis van België loopt, heeft Omer Vanaudenhove zijn partij (en zijn land) een gestalte gegeven die een andere politieke cultuur mogelijk heeft gemaakt.

Deze fundamentele kentering heeft meteen een ander liberaal tijdperk ingeluid: dat van een verruimde partij, tevens een politieke volwassenheid die de achterhaalde conflicten transcendeert.

Zijn al even opvallende poging om de unitaire staat van de ondergang te redden is echter op de middelpuntvliedende communautaire krachten gestuit. Maar als inwoner van de Oranjestad

Diest heeft hij zich allicht de lijfspreuk van Willem van Oranje gememoreerd: "Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer."

Zijn nationale politieke carrière begon Omer Vanaudenhove als bouwer van bruggen en wegen. En zo viel hij vooreerst op: als kranige minister van Openbare Werken, die de hoofdstad op de Wereldtentoonstelling van 1958 voorbereidde.

Hij was enkele dagen na de verkiezingen van 11 april 1954 als senator gecoöpteerd, op veertigjarige leeftijd, zowat de jongste in de Hoge Vergadering. De nieuwe senator had nauwelijks de tijd om zich in te werken, want op 13 januari 1955 vraagt eerste minister Achille Van Acker hem de plaats in te nemen van Adolphe Van Glabbeke, aftredend liberale minister van Openbare Werken. Eerste minister Van Acker had hem uitgekozen om Brussel klaar te stomen voor de grootscheepse Expo '58, die zich aan de verre horizont aftekende.

De premier beseftte dat hiertoe een onwankelbare excellentie noodzakelijk zou zijn. Het was ook de media opgevallen hoezeer de kersverse minister zijn taak ter harte nam en er niet voor terugschrok beslissingen te nemen die nodig waren, ook al vielen ze niet dadelijk in de smaak van het publiek. Zo tornde minister Vanaudenhove tegen de (vaak kortzichtige) volkswoede op, toen buurtbewoners bijvoorbeeld zwarte vlaggen uithingen als protest tegen de bouw van de Leopold I-viaduct te Brussel. Een nogal merkwaardige volksvergadering is in het geheugen van menig Brusselaar blijven hangen: de avond waarop de minister van Openbare Werken zijn fel bekritiseerd kunstwerk tussen het Noord en Koekelberg zou komen verdedigen. Omer Vanaudenhove verscheen in de zaal van de liberale federatie aan de Ladderstraat, hierbij een vijandig publiek trotserend. Zijn oratorisch talent en de overtuigende argumenten van de minister deden geleidelijk de sfeer omslaan. Hij zou tenslotte onder luid handgeklap de zaal verlaten.

Omer Vanaudenhove was een Boogschutter. Geboren op 3 december 1913, in het teken van de Centaur, de paardmens, die zijn boog spant, ter verbinding van geest en materie, lichaam en ziel, hemel en aarde. De wil om de tegengestelden te verbinden was tekenend in het karakter van Omer Vanaudenhove. Dat leverde een temperament op dat gevormd leek om te verenigen en te verzoenen, om moeilijkheden te trotseren en het avontuur tegemoet te gaan.

Deze Vlaamse Boogschutter was het die hem ongetwijfeld gedreven heeft tot de riskante uitdaging om Brussel om te woelen, grote werven aan te leggen en de stad met (homerische werken te begiftigen. Deze bruggenbouwer zou het later, met dezelfde wilskracht, allemaal opnieuw wagen, nu echter op het vlak van de ideologie.

Ook de Brusselse Kunstberg en de Albertinabibliotheek werden volledig vernieuwd. De Brusselse kleine ring werd aangelegd, tunnels gebouwd, vaak tegen de zin van de Brusselse gemeentemantatarissen. Maar Vanaudenhove kon ze meestal overtuigen van zijn gelijk.

In de media werd getreurd omwille van de bomen en planten die voor de grote werken moesten wijken. De minister lanceerde een 'Groenplan': voor elke omgehakte boom zou hij er tien andere planten. De groene idee van Vanaudenhove heeft sindsdien talrijke toepassingen gekregen. Nog steeds is dit 'Groenplan' een nuttig instrument ter vrijwaring van ons milieu.

Bij zijn aantreden was het autowegennet in ons land nog uiterst bescheiden: er bestond slechts

een snelweg tussen Brussel en Gent. Vanaudenhove bracht ook hierin verandering. Vooreerst werd een 'Wegenfonds' in het leven geroepen. Het behelsde uiteraard een aanzienlijke bevordering van de aanleg van autostrades. De snelweg Brussel-kust werd al in april 1956 geopend. Ook Brussel-Namen vorderde snel. Antwerpen haalde eveneens voordeel uit de ondernemingszin en de werkkraft van de minister van Openbare Werken. Hij nam het initiatief tot het tienjaren-plan voor de havens. In oktober 1955 werd de Koning Boudewijnsluis in gebruik genomen, de tweede grootste van Europa, en in 1960 was het vijfde havendok gereed. In een boekje dat door het Hymans-studiecentrum werd uitgegeven maakte Omer Vanaudenhove de balans op van zijn eigen beleid als minister van Openbare Werken. Daarin trok hij echter ook besluiten, die verder reikten dan dit specifieke beleid.

Hij wees op de zwakheden van ons politiek systeem en gaf remedies aan, maar "voor alles is er een ander en duidelijk inzicht nodig", zo schreef hij. "Ik ben er vast van overtuigd dat onze democratie zal verzwakken, naarmate de leiders die verantwoordelijk zijn voor de toekomst van het land, haar geen voldoende ruime perspectieven bieden. Ontbreken die perspectieven, dan zullen kleinzielige problemen en bekrompen twistvragen de vrijgekomen leegte opvullen en het klimaat bederven."

Voorts beklemtoonde Vanaudenhove dat een ruim opgevatte politiek van openbare werken ook een goed middel is om aan te tonen, wat er nu juist binnen het domein van de Staat valt en wat aan het privé-initiatief moet overgelaten worden. "Men kan moeilijk loochenen dat de moderne staat en inzonderheid de onze, de eigenaardige neiging heeft niets te doen daar waar hij zou moeten optreden, om daarentegen in te grijpen daar waar hij zich beter afzijdig zou houden.

De staatstussenkomst uit zich ver boven en buiten de normale invloedssfeer van de openbare machten maar anderzijds vergeten diezelfde openbare machten dan weer tussen te komen op hun eigen specifiek gebied. Het komt de staat toe zo doortastend en zo doeltreffend mogelijk in te grijpen om het land te voorzien van de nodige infrastructuur. Het overige dat tot het individuele domein behoort, tot de sfeer van de gezinnen en tot het werkingsveld van de ondernemingen, zal wel verwezenlijkt worden ten bate van de sociale vooruitgang en van het algemeen belang." Op deze wijze verwoordde Omer Vanaudenhove de fundamentele opvattingen die hij later nog zou beklemtonen.

De regering Van Acker-Liebaert, het laatste 'linkse' kabinet, was ook de bewindsploeg die een felle schoolstrijd aanbond. De kreet 'Weg met Collard' heeft in het hele land gedurende vele maanden weerklonken. De Waalse socialist Collard, minister van Openbaar Onderwijs, werd zowat vereenzelvigd met de duivel. Minister Vanaudenhove is tot op het einde trouw en solidair gebleven, hoewel hij er zich steeds voor gewacht heeft in deze kwestie extreme standpunten in te nemen.

De schooloorlog mondde uit in een voorspelbare verkiezingsoverwinning van de CVP, die onder de leiding van haar roerige voorzitter Theo Lefèvre een felle campagne had gevoerd. De christen-democraten hadden net niet de volstreekte meerderheid in het parlement verworven. Niettemin vormde Gaston Eyskens een minderheidsregering, die het parlementaire vertrouwensvotum kreeg dank zij de stemmen van twee liberale West-Vlamingen, Adolphe Van Glabbeke en Hilaire Lahaye. Dit homogeen kabinet werkte een compromis uit en op 20 november 1958 werd het schoolpact ondertekend ten huize van eerste minister Eyskens, in de Naamsestraat te Leuven. Vanaudenhove was een van de

ondertekenaars. Dit pact is, zo beseften alle waarnemers van de Belgische politiek, van uitzonderlijke betekenis voor het hele land. De mensen waren de lange schoolstrijd beu. Voortaan zou men een godsvrede kennen, die evenwel veel geld kostte. Want het pact voorzag de vrije keuze voor alle ouders en om dit te waarborgen werd de bouw en de inrichting nodig geacht van een reeks vrije en openbare onderwijsinstellingen. Belangrijker was ongetwijfeld dat de kloof tussen de gelovigen en de vrijzinnigen plots minder breed werd.

Omer Vanaudenhove heeft van dit historisch ogenblik af aan de mogelijkheid gedacht om een nieuwe politieke cultuur te vestigen en de grondslag te leggen van een nieuwe partij, die alle liberalen zou omvademen, ongeacht hun geloof. Dit schoolpact bood ook de aanloop tot een verruimde regering. Het kabinet Eyskens werd met de liberalen verruimd en Omer Vanaudenhove vond in het kabinet Eyskens-Lilar de portefeuille van Openbare Werken terug.

Deze rooms-blauwe regering van Gaston Eyskens zal in de geschiedenisboeken geboekstaafd blijven als zij die de kolonie de onafhankelijkheid verleende en daarbij geconfronteerd werd met het woelige Afrikaanse ontvoogdingsproces. Het kabinet-Eyskens werd zwaar op de proef gesteld door deze kwestie. De media en de politieke wereld 'ontdekten' Kongo eigenlijk door de bloedige rellen, die op 4 januari 1959 in Leopoldstad waren uitgebroken. De regering schrok van de eerste reacties. Want de Belgische gouverneur-generaal, Henri Cornelis, gewaagde al onmiddellijk van 'onafhankelijkheid' en koning Boudewijn nam het door sommigen gevreesde begrip eveneens in de mond. De Belgische regering maakte echter geen melding van de timing, waarin onafhankelijkheid zou worden verleend. Alles zou van dan af zeer snel gaan. Minister Van Hemelrijck reisde herhaaldelijk naar Kongo. Maar zijn gesprekken met de gevangenen Abako-leiders Kasavubu, Kanza en Nzeza veroorzaakten spanningen en ingevolge sommige maatregelen van de regering zag Van Hemelrijck zich gedwongen ontslag te nemen. Hij werd vervangen door August de Schrijver. Op zijn voorstel en onder zijn leiding werd in februari 1960 te Brussel een grote rondetafelconferentie gehouden, in aanwezigheid van alle zwarte leiders: Kasavubu, Lumumba, Tsjombe ... Intussen had de Koning een tweede reis naar Kongo ondernomen. De onafhankelijkheid werd vastgesteld op 30 juni. De nieuwe onafhankelijke staat kreeg democratische instellingen mee die geïnspireerd waren door die van het Belgische moederland. De eerste Kongolese verkiezingen, in mei 1960, werden een overwinning voor de onstuimige Lumumba. Deze zou eerste minister worden, terwijl de Abako-leider Kasavubu tot staatshoofd zou worden uitgeroepen. De soevereiniteitsoverdracht had dus op 30 juni plaats in Leopoldstad in aanwezigheid van Koning Boudewijn, die er in een ongecontroleerde rede van Lumumba werd beledigd.

Minister Vanaudenhove was eveneens aanwezig op deze bijeenkomst van de Kongolese gekozenen. Hij zag hoe Lumumba afweek van het voorziene protocol en onaangekondigd een boodschap las, waarin hij aan de geleden trauma's herinnerde. Vanaudenhove zat in de tribune, dicht bij de Vorst en zag hoe deze wit van woede werd. Boudewijn wilde onmiddellijk naar België terugkeren. Maar de aanwezige ministers konden hem ervan overtuigen om toch nog even te blijven. 's Avonds sprak Lumumba een andere, veel vriendelijker tafelrede uit die trouwens door Eyskens zelf, minister van Buitenlandse Zaken Wigny en minister-resident Ganshof van der Meersch was opgesteld. Lumumba onderwierp zich en eindigde zelfs met de kreet: "Vive le roi Baudouin, vive la Belgique." Hiermee was het incident voorlopig bijgelegd, maar het zou niettemin het begin zijn van de moeilijkheden, die de regering-Eyskens tot aan haar val heeft achtervolgd.

Enkele maanden later barstte een andere politieke bom: de eenheidswet. De (enigszins hervormde) bewindsploeg diende het wetsontwerp op 4 november 1960 in. Het behelsde nieuwe belastingen en drastische besparingen op de overheidsuitgaven, onder meer in de sociale sector. Tegen dit wetsontwerp ontketenden de Belgische Socialistische Partij en het Algemeen Belgisch Vakverbond, vooral gestuwd door de Luikse vakbondsleider André Renard, een algemene stakingsbeweging die tot einde februari 1961 ongewoon scherpe afmetingen zou aannemen en vooral in Wallonië een revolutionaire wind zou doen waaien. Het geweld begon op 20 december, de dag zelf waarop de Kamer het regeringsontwerp in behandeling nam, nauwelijks vijf dagen na het huwelijk van Koning Boudewijn met dona Fabiola de Mora y Aragon. De staking duurde vier volle weken en ging gepaard met erge wanordelijkheden en sabotagedaden. De regering zag zich genoopt strenge tegenmaatregelen te nemen. Bij botsingen tussen stakers en rijkswacht vielen er vier doden. Maar het wetsontwerp geraakte gestemd en de staking liep op 23 januari ten einde, wat door Renard als een mislukking werd beschouwd. Hij schreef ze aan de Vlamingen toe, aan het Vlaamse ABVV en pleitte voor federale structuurhervormingen. Eind februari nam hij ontslag uit de leiding van de socialistische vakbond en in maart 1961 stichtte hij de 'Mouvement Populaire Wallon' (MPW), die gedurende verscheidene jaren aan de spits zou staan van de Waalse strijd voor federalisme. Omer Vanaudenhove zag het allemaal met lede ogen aan. Sommigen hadden in het vooruitzicht van de (vervroegde) verkiezingen van 26 maart 1961 nog de hoop gekoesterd dat de kiezers zich in het stemhokje zouden wreken op de stakers. Maar het tegendeel werd waar. De CVP verloor acht zetels, de liberalen verloren er één. De socialisten konden zich handhaven en in de Senaat wonnen zij zelfs vijf zetels. Daarentegen kwamen de communisten en vooral de Volksunie versterkt uit het avontuur.

De presidentiële macht

De Belgische liberalen telden nog maar 20 zetels in de Kamer, tegen 96 zetels voor de christen-democraten en 84 zetels voor de socialisten. De oude liberale partij vertegenwoordigde nog maar 12,3 procent van het kiezerskorps, toen senator Omer Vanaudenhove, op 6 mei 1961, de Brusselaar Roger Motz aan de leiding van de partij opvolgde.

Motz had in het vooruitzicht van de verkiezingen van 26 maart de nieuwe trend aangegeven: de opening van de partij voor gelovigen. Voor het eerst had men affiches gezien waarop deze vernieuwing werd uitgestald. De boodschap aan de gelovigen was opmerkelijk: "In eer en geweten ... Ook U kunt liberaal stemmen. De liberale partij eerbiedigt de godsdienst." (Op de affiches prijkte eigenlijk een taalfout: "Ook kunt U ... liberaal stemmen", wat echter niet of nauwelijks opviel).

Roger Motz had op het doctrinaal congres van november 1959 de vernieuwing aangekondigd: "Le pacte scolaire a bouleversé les données de notre géographie politique. Grâce à lui, nous pouvons proclamer que la religion n'est pas un fait que nous constatons, mais un droit que nous respectons."

Motz beseftte dat de schooloorlog, dank zij het afsluiten van het schoolpact in 1958, definitief als electorale kluif had afgedaan en trouwens evenmin als de koningskwestie 'lonend' was geweest, zodat men voortaan andere thema's moest aansnijden en vooral vanuit een andere

uitvalspositie. Om andere kiezers aan te spreken zou men zich dus moeten ontdoen van het odium, dat aan het liberalisme kleefde omwille van het antiklerikalisme van de liberalen. Dat betekende dus dat men om de gunst van de katholieke kiezer zou dingen, in het bijzonder van de conservatieve vleugel van de katholieke partij.

Toch was het nog iets te vroeg om de traditionele katholieke kiezer te overtuigen. De boodschap was waarschijnlijk niet geloofwaardig. De partij was overigens hopeloos verdeeld. In de Kamer had men het beleefd dat een derde van de liberalen vóór een wetsontwerp had gestemd, een derde tegen dit wetsontwerp en een derde had zich onthouden. De tot op de draad versleten en ongeloofwaardig geworden liberale partij kwam dus in het voorjaar 1961 in handen van Omer Vanaudenhove. Motz had de kandidatuur van de Diestse senator en oud-minister van Openbare Werken voorgedragen.

Ik herinner mij dat Omer Vanaudenhove begin april, tijdens de korte periode van de 'lopende zaken', over de zwalpende partij jammerde. Vanuit zijn kabinet in de 'Résidence Palace' verzekerde hij mij, bevriende journalist, dat in elk geval een strenge discipline in de liberale rangen moest worden hersteld. De liberale partij had een krachtige hand nodig. Men moest de geloofwaardigheid en het gezag herstellen.

Van 7 mei 1961 af, dag waarop hij voorzitter van de partij werd, zou hij die taak aanvatten. Slechts enkelen die het linkse en antiklerikale etiket niet wensten af te leggen, stribbelden tegen. Sommigen haakten zelfs af. Maar Vanaudenhove week geen voetbreed. Tussen mei en oktober 1961 ontwikkelde hij als nieuwe voorzitter een voor de liberale partij ongewone werkkraft. Voor hem was het duidelijk: de partij moest totaal worden vernieuwd.

Deze operatie werd grondig voorbereid en op het stichtingscongres van de PVV op 7 en 8 oktober 1961 bezegeld, vijf maanden na zijn verkiezing tot voorzitter van de liberale partij. Dit groots opgevatte tweedaags congres werd het lichtbaken van de verruiming en van de overstap van een vrij groot aantal splinterpartijen, groepen en politieke prominenten. De nieuwe partij zou enigszins naar het centrum van het Belgische politieke landschap opschuiven.

Vanaudenhove liet er geen twijfel over bestaan dat de liberalen nu op definitieve wijze zelfs hun naam wilden veranderen. Uit de partij-woordenschat verdwenen de begrippen 'liberaal' en 'liberalisme'. De 'liberale' partij zelf moest van oktober 1961 af eveneens een andere naam krijgen. Voortaan zou men spreken over 'Partij voor Vrijheid en Vooruitgang'. De liberale vrouwen en de liberale jongeren volgden het voorbeeld. Het Liberaal Vlaams Verbond en de Entente Libérale Wallonne weigerden echter ook maar iets aan hun naam te veranderen.

Sommigen, onder meer in de schoot van het Liberaal Vlaams Verbond, vreesden dat de kentering in conservatieve richting zou gaan. Professor Piet Lambrechts, pro-rector van de Gentse universiteit, vertolkte de verzuchting van het LVV in een rede voor het congres: "De moderne maatschappij waarin wij leven verdraagt niet, dat de geestelijke rijkdom (die de economische als noodzakelijk corrolarium na zich sleept) aan een kleine laag van bevoorrechten blijft voorbehouden. Ook op dit gebied kan een politieke partij slechts met een gerust gemoed de toekomst tegemoet zien wanneer zij breed-sociaal en edelmoedig georiënteerd is. De taak van de nieuwe partij moet erin bestaan deze lagere maatschappelijke klasse cultureel te verheffen, zoals zij dit beoogt op het economisch en sociaal vlak."

En voorts zei hij: "Slaagt de nieuwe partij voor Vrijheid en Vooruitgang er in deze in ons land zich steeds uitbreidende en sociaal opwaarts strevende volkslagen naar zich toe te halen, dan is haar succes verzekerd ... De nieuwe partij moet volks georiënteerd zijn."

Vanaudenhove wilde links noch rechts opschuiven. Er was, zo dacht hij, plaats voor een centrumpartij. Zijn toespraak op het stichtingscongres loog er niet om. Hij ging uit van de vaststelling dat de economische expansie, die wij na de bevrijding hadden gekend, sedert enkele jaren was verzwakt. "Deze economische expansie is vooral te danken aan het feit dat wij trouw zijn gebleven aan de vrije economie. Maar wij zijn er ook van overtuigd, dat het algemeen welzijn in nog veel ruimere mate zou verbeterd zijn, als geen onvergeeflijke fouten werden begaan.

En wij weten met zekerheid dat de staat hier de eerste schuldige is, de staat die, spijs een van jaar tot jaar toenemend inkomen, onbekwaam is gebleken zijn financiën gezond en evenwichtig te beheren, de staat die steeds maar hogere belastingen heeft geheven en die de ene lening na de andere uitschreef, niet zozeer om te investeren, maar vooral om de gewone begroting te financieren.

Dient eraan herinnerd te worden, dat veel van onze inkomsten verspild werden in overdreven versnipperde tussenkomsten, in onproductieve toelagen en dit alles in een geest van gemakzucht die de sociale en politieke demagogie nu eenmaal eigen is. Al te dikwijls heeft de staat in het verleden het dynamisme van onze bevolking tegengewerkt. De echte conservatief moet bijgevolg niet bij de bevolking gezocht worden. Het is de staat zelf, die door zijn traditionele reacties systematisch nieuwe hinderpalen opgericht heeft en aldus de arbeid, de krachtinspanningen, de vooruitgang belemmerd heeft."

Anderzijds kwam Vanaudenhove op voor overheidsingrijpen, onder meer inzake sociale zekerheid. Want "iedereen heeft recht op zekerheid". "De staat moet eerst en vooral de bedragen bepalen die hij aan de sociale zekerheid wil besteden en hij moet die vervolgens verdelen onder de sociale groepen, rekening houdend met hun getalsterkte en met hun belang op economisch gebied. Pas dan kan de denationalisering van de sociale zekerheid overwogen worden. Haar beheer kan dan overgelaten worden aan de belanghebbenden. Maar de staat moet controle blijven uitoefenen."

Deze principiële standpunten en de nieuwe naam van de partij moesten onder meer de ambitie helpen verwezenlijken om zowel de burgerij, de onafhankelijken en kaders als de bedienden en zelfs sommige arbeiders in de schoot van de partij te verenigen en zulks ongeacht hun godsdienstige of wijsgerige belijdenis. Hiertoe eigende de partijvoorzitter zich een stevige presidentiële macht toe. Tot dusver was de liberale partij een vrij heterogeen geheel van prominenten, individualisten die een afkeer koesterden van elke vorm van parlementaire of andere discipline.

Dit was nog maar eens op spectaculaire wijze tot uiting gekomen bij de stemming van de omstreden eenheidswet. Maar op het stichtingscongres van oktober 1961 heeft de krachtige hand van degene die het hart en de ziel van de vernieuwing zou worden, al het individualistisch voorbehoud en de schuchtere oppositie in de kiem gesmoord.

De nieuwe statuten gaven de partijvoorzitter een uitgebreide macht: vrijwel alle leden van het nieuwe bestuurscomité waren rechtstreeks of onrechtstreeks door hemzelf aangeduid. Hij zou

slechts de aanwezigheid van drie 'communautaire' afgevaardigden gedogen: de voorzitter van het Liberaal Vlaams Verbond (Herman Vanderpoorten, die vaak afwijkende standpunten verdedigde, vooral ten aanzien van de harde lijn die de Brusselse liberale burcht volgde, maar de persoonlijke sympathie genoot van Omer Vanaudenhove), de voorzitter van de Entente Libérale Wallonne en de voorzitter van de Brusselse PLP-arrondissementsfederatie.

Maar eigenlijk was het, rekening houdend met het gezag en de charme die Vanaudenhove genoot, voor de betrokken liberale verenigingen een eer om als zodanig deel te mogen uitmaken van de partij-organen en van een partij die, zo voelde men het aan, de wind in de zeilen had.

Deze drie nochtans actieve en invloedrijke verenigingen hebben hoe dan ook de lijn van de partij nauwelijks kunnen ombuigen. De partijvoorzitter heeft in den beginne althans de tegenstellingen, die de drie verenigingen verdeelden, als het ware aangewend om de partij zelf boven de communautaire twisten te handhaven en een zeker evenwicht te verzekeren.

Op het congres zelf werden de ontworpen statuten al te verregaand geacht. Zo werden de persoonlijke bevoegdheden van de voorzitter enigszins getemperd, maar Vanaudenhove beschikte ten slotte toch over een nimmer voorheen geziene macht, in het bijzonder inzake de hele interne besluitvorming. Deze machtsconcentratie achtte hij vooral belangrijk om de middelpuntvliedende krachten in toom te houden.

Dit viel beslist in de smaak van talrijke ontmoedigden uit andere partijen en van politieke daklozen, vooral in Brussel en in Wallonië. Het aldus verworven gezag was een van de belangrijkste aantrekkingskrachten van de nieuwe partij. Omer Vanaudenhove had onderhandelingen aangeknoopt met het 'Rassemblement National' van Jean-Marie Evrard, volksvertegenwoordiger en burgemeester van Sint-Pieters-Woluwe (die uiteindelijk zelf niet overstapte), met de 'Parti Indépendant' van de Brusselse notaris Snyers d'Attenhoven, de 'Parti Social Indépendant' van A. L'Allemand, uit Mons, die niet werd aanvaard, nadat uit een artikel in *Le Peuple* op 7 oktober was gebleken dat hij een zwaar gerechtelijk verleden had, maar andere leiders van de Parti Social Indépendant, onder wie de latere volksvertegenwoordiger Hannotte stapten over.

Opvallend was vooral de toetreding van leden uit de rechtervleugel van de PSC, die de 'linkse' strekking van Theo Lefèvre en de zijnen schuwden.

In het nieuwe partijbestuur kregen de nieuwkomers een plaats: Snyers d'Attenhoven en Poswick werden zelfs ondervoorzitter van de partij en Jean-Florian Collin (de grote baas van de bouwonderneming Etrimo) kreeg de leiding van de propaganda. De meesten geraakten spoedig in de partij ingeburgerd. Zij roerden zich, hielden meetings tegen de regering Lefèvre, schreven artikels in *La Dernière Heure* ...

Aan Vlaamse zijde was er veel minder beweging merkbaar. Het Liberaal Vlaams Verbond (LVV) mopperde, maar Vanaudenhove zag zich, onder druk van de Franstalige nieuwkomers en van de zwaar doorwegende Brusselse federatie, gedwongen de francofone katholieke nieuweling Moreau de Melen als provinciale senator, ter vervanging van Roger Motz, voor te dragen (terwijl de Vlaamse kandidaat, Leo Schalckens, journalist bij *Het Laatste Nieuws* als vertegenwoordiger van de Vlaamse liberale generatie moest wijken).

Fundamentele hervorming

In de Napelsstraat, de zetel van waaruit Omer Vanaudenhove de partij met ijzeren hand leidde, werd van 1961 tot aan de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1964 een zeer intense activiteit aan de dag gelegd. De voorzitter zette hierin bijgestaan door zijn trouwe luitenanten, onder wie de ijverige Armand Beyens, de militanten aan het werk, organiseerde de oppositie, hield persconferenties, verspreidde persmededelingen, enz. Congressen werden georganiseerd in Brussel (februari 1962), Charleroi (oktober 1962), Oostende (mei 1963), Spa (december 1963) en opnieuw in Brussel (april 1964).

Bij elke gelegenheid waakte Vanaudenhove erover dat vooral de politieke prominenten die hij had aangetrokken, op het voorplan zouden komen. Om de geloofwaardigheid en de vernieuwing te beklemtonen werd het aantal ondervoorzitters zelfs van drie op zes gebracht. Allen werden door de voorzitter zelf uitgekozen. Vanaudenhove zou zijn groeiend persoonlijk aanzien herhaaldelijk moeten aanwenden om conflicten tussen Franstaligen en Nederlandstaligen bij te leggen, onder meer naar aanleiding van het congres over de Vlaams-Waalse verhoudingen in februari 1962. Zo werd hij ook geconfronteerd met de spanning tussen Nederlandstaligen en Franstaligen binnen de Brusselse PVV-Federatie. De Nederlandstaligen eisten 'voorbehouden plaatsen' op de lijsten voor de parlamentsverkiezingen, met name de 3de, de 6de en de 9de plaats. Maar hun voorstel werd op een woelige bijeenkomst in de nokvolle Magdalenazaal afgewezen door de Franstaligen.

De weigering wekte wrevel en de Vlamingen riepen een 'Vlaamse PVV-groepering Brussel' op. Omer Vanaudenhove betreurde de afwijzing van de Vlaamse eis, maar legde zich bij de uitslag van de stemming neer.

De leden van het Liberaal Vlaams Verbond herinneren zich beslist de aanwezigheid van Omer Vanaudenhove op de daaropvolgende bijeenkomst van het LVV-hoofdbestuur en zijn pogingen om door overleg een vergelijk te bereiken. Er werd tengevolge hiervan een enigszins gewijzigd poll-reglement aanvaard, maar aan de grond van de zaak werd niet geraakt.

Terwijl de Nederlandstaligen het uitsluitend aan de stok hadden met de Brusselse Franstaligen waarvan velen, zoals Basile Risopoulos, later hun toevlucht in het FDF zouden zoeken, schoten sommige Waalse liberalen, onder wie velen ooit voor federalisme hadden geijverd, met scherp op Vanaudenhove. Deze laatste liet echter niet na telkens weer te wijzen op het separatistisch gevaar. Zijn gezag was inmiddels zo groot geworden, ook buiten de partij, dat de Waalse federalistische strekkingen zonder meer werden gemarginaliseerd.

De partij had bij een tussentijdse verkiezing in februari 1962 in het kanton Veurne-Diksmuide een nogal opmerkelijk succes geboekt: de PVV was ginds de tweede partij geworden en stak met 25,1 procent van de stemmen de socialisten voorbij. Dit behelsde een hart onder de riem van de partijvoorzitter en het moedigde hem aan om de gemeenteraadsverkiezingen met des te meer vertrouwen voor te bereiden.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1964 bevestigde de PVV het succes in de meeste Brusselse gemeenten. In Wallonië was het succes minder uitgesproken en in de Vlaamse gemeenten bleef de partij ter plaatse trappelen.

De nieuwe figuren oogstten in Brussel en in Wallonië een betrekkelijk succes. In Vlaanderen stelde men nauwelijks een 'verruiming' vast. De verkiezing van de katholiek Jean Kickx en diens aanduiding als schepen te Gent (ten koste van de liberaal Laurent Merchiers) was allicht de uitzondering die de regel bevestigde. Met het oog op de grondwetsherziening waartoe de regering het initiatief had genomen, heeft Vanaudenhove vanuit de oppositie zijn medewerking verleend. Onder invloed van enkele wijzen als erevoorzitter Roger Motz en René Lefèvre en met de steun van de liberale Vlamingen heeft hij zich ten volle geëngageerd. Hij wilde "aan de bouw van het nieuwe België meewerken".

De Vlamingen hoopten dat dit overleg zou leiden tot de definitieve vastlegging van de taalgrens en een wet op de zetelaanpassing. Maar de machtige Brusselse lobby was andermaal argwanend en verzette zich tegen een participatie aan de werkgroep. Om het dreigend conflict te verijdelen lanceerde Vanaudenhove dat het overleg in elk geval niet onder de leiding van eerste minister Theo Lefèvre mocht gehouden worden. Hiermee was de breuk beklonken nog voor de gesprekken aan 'de ronde tafel' waren begonnen. Toen in november 1963 een synthese-verslag van de werkgroep werd gepubliceerd, kreeg de PVV opnieuw een uitnodiging om een ronde tafel te vormen, ditmaal zonder eerste minister Theo Lefèvre. Vanaudenhove hapte onmiddellijk toe en aanvaardde zelfs het voorzitterschap van een van de drie commissies. Maar tijdens de gesprekken kwamen eisen aan de oppervlakte die opnieuw dreigden de PVV te verdelen. De Walen eisten 'waarborgen' tegen eventuele misbruiken vanwege de Vlamingen: een dubbele meerderheid, één in de Kamer en/of Senaat en één in elke taalgroep. Het mondde uit in een crisis, die de regering en zelfs de hele CVP zou hebben verscheurd. Vanaudenhove lanceerde, steeds vanuit de oppositie, een compromis, die de bom ontladde. Het compromis behelsde een alternatief: de zogenaamde alarmbel, een ietwat minder verregaand voorstel dat - zo bleek achteraf - door de partijvoorzitters in Menton (Zuid-Frankrijk) was ontworpen.

In december 1964 naderden de 'ronde tafel'-gesprekken hun einde toen Vanaudenhove zich opnieuw gedwongen zag de meubels te redden uit het brandend huis van de PVV. De Brusselse PVV nam het immers niet dat de drie gewesten (het berucht artikel 3bis) als zodanig door de grondwet zouden worden bezegeld. Onder hun impuls verliet Vanaudenhove dus de 'ronde tafel'. Maar hij hield woord en beloofde dat de PVV haar medewerking zou blijven verlenen aan de totstandkoming van de verklaring tot herziening van de grondwet en van alle artikels, behalve het art. 3bis.

Hoe sterk het moreel gezag van Omer Vanaudenhove was geworden, bleek bij de samenstelling van de lijsten voor de parlementsverkiezingen van mei 1965. Vanaudenhove diende nauwelijks zijn gezag aan te wenden. Hij genoot een zo groot vertrouwen, dat men in zowat alle arrondissementen gehoor heeft gegeven aan zijn wens tot vernieuwing. De arrondissementsfederaties hebben vaak uit eigen beweging verkiesbare plaatsen aan nieuwkomers aangeboden. Zij waren er zo sterk van overtuigd dat de partij met Vanaudenhove een zege tegemoet ging, dat haast niemand zich durfde onttrekken aan deze vernieuwingsplicht.

De verkiezingen van 23 mei 1965 werden inderdaad een overweldigend succes voor de nieuwe partij: in de Kamer verwierf de PVV 48 zetels (tegen 20 in 1961). Meer dan 21,5 procent van het kiezerskorps (tegen nauwelijks 12,5 procent in 1961) had zijn vertrouwen geschonken aan de neo-liberalen, zoals ze stevast in de rancuneuze katholieke kranten werden genoemd. Hiermee behaalden ze hun hoogste score sinds de invoering van het

algemeen stemrecht in 1919.

Dit resultaat moet worden toegeschreven aan de aanpak van Omer Vanaudenhove en aan diens aanstekelijke bezieling. Hij oogstte de verdiende vruchten van vier jaar onverdroten ijver en toewijding aan de nieuwe partij. Het succes was echter ook te danken aan de wrevel die in de cvp-rangen heerste, in het bijzonder in de conservatieve vleugel van de CVP die erg misnoegd was over het beleid van de regering Lefèvre-Spaak. Bovendien had Theo Lefèvre door zijn ongezouten taal zich de woede op de hals gehaald van talrijke categorieën burgers: de artsen (*le temps des assassins*'), de oud-strijders ('de kiekenborsten'), de middenstanders (de fiscale hervorming, die de openbare opinie tot fiscale 'misvorming' had omgedoopt), de francofonen, vooral in Brussel (de taalwetten). De aantrekkingskracht van Omer Vanaudenhove was ten minste even sterk als de afkeer voor eerste minister Lefèvre, die bovendien in het wassend Tv-tijdperk zijn fysiek voorkomen tegen zich had.

De samenstelling van de nieuwe PVV-fracties loog er niet om. Van de 48 kamerzetels werden er 8 bezet door nieuwe katholieke figuren, allen Franstalig: Evrard, Corbeau, Hannotte, Lerouge, Poswick, Defraigne, Philippart en L. Olivier. Vijf ervan waren van de PSC overgestapt. In de Senaat zaten er drie nieuwelingen van katholieke strekking: de francofonen Snyers d'Attenhoven en Jean Gillet en de gewezen Ronsische cvp-burgemeester Dr. Cuvelier. Tot de provinciale en gecoöpteerde senatoren behoorden bovendien de propaganda-verantwoordelijke Jean-Florian Collin en Joseph Moreau de Melen, beiden Franstalig, de Walen Ferret en E. Olivier en de Brugse gewezen cvp-er Ancot.

Op de 16 katholieke parlementairen die op de PVV-lijsten of anderszins waren verkozen, waren er slechts 2 Vlamingen. De vernieuwing aan Vlaamse zijde was dus veel bescheidener dan aan Franstalige zijde. Wat was hiervan de oorzaak?

In Vlaanderen was de liberale partij in het verleden al minder uitgesproken antiklerikaal dan in Franstalig België. Sommige 'oude' liberalen waren al katholiek gelovig of hadden zich in een nabij verleden toleranter opgesteld ten opzichte van de katholieken. Zo had ook Herman Vanderpoorten in november 1961, na de oprichting van de PVV, op een bijeenkomst van het Liberaal Vlaams Verbond vastgesteld dat "het LVV, wat de godsdienstige verdraagzaamheid betreft, de voorloper van de PVV is geweest." Men was het in 1965 misschien niet helemaal vergeten, dat een paar West-Vlaamse liberalen (Lahaye en Van Glabbeke) in juni 1958 hun steun hadden verleend aan de homogene cvp-regering van Gaston Eyskens (wat hen in bepaalde liberale kringen, onder meer door Vanaudenhove, niet in dank werd afgenomen; geen van beiden werd nadien nog ooit minister !) De francofone liberalen hadden zich in de koningskwesie opvallender geschaard achter de antileopoldisten. De Vlaamse liberalen waren terzake veel terughoudender, minder allicht uit eerlijke overtuiging, maar omwille van hun Vlaamse (katholieke) kiezers.

De Vlaamse liberalen hadden ook een 'socialer' imago dan hun Franstalige partijgenoten. De liberale vakbond had zijn hoofdzetel in Gent. De liberale sociale werken van Louis D'Haeseleer (Aalst) werden als een voorbeeld gesteld. Anderzijds waren de katholieke structuren in Vlaanderen vrij stevig en had de CVP er minder oppositie te vrezen dan zulks in Wallonië het geval was.

Tijdens de grote stakingen tegen de eenheidswet (december 1960 en januari 1961) was ook zeer duidelijk de veel agressievere oppositie van de Waalse linkerzijde gebleken. In Wallonië

had de staking zware trauma's gelaten bij de burgerij. Daarvan was veel minder sprake in Vlaanderen.

Ook het beleid van Theo Lefèvre had in Wallonië en in Brussel meer scherven gemaakt dan in Vlaanderen. Zo waren de taalwetten om begrijpelijke redenen in niet al te slechte aarde gevallen in Vlaanderen, ook bij de liberalen, terwijl men in Waalse en in Brusselse francofone kringen Theo Lefèvre uitspuwde omwille van zijn 'dwangwetten', die vaak als een provocatie werden beschouwd. Daarbij kwamen de 'marsen op Brussel' en de taalwetten-escalatie waarvoor men in francofone kringen Theo Lefèvre verantwoordelijk stelde.

Na de verkiezingen van 23 mei 1965 hadden CVP en BSP nog een regering op de been gebracht, onder leiding van Pierre Harmel en Antoon Spinoy, maar zij struikelde, onder druk van de Waalse socialistische vleugel, na zowat zes maanden, over de eisbaarheid van remgeld in de socialistische klinieken.

Tijdens deze tweede vrij korte oppositie-periode (van juli 1965 tot februari 1966) besefte iedereen dat de partij van Omer Vanaudenhove niet lang meer zou verwijderd blijven van het bewind. De voorzitter van de PVV was er zich van bewust dat hij zijn equipe moest voorbereiden. Hij stelde dus een 'schaduwkabinet' samen, naar Brits model. Dat was een primeur in België. Opmerkelijk is terzake dat van de zes 'schaduwministers' er uiteindelijk slechts twee in de regering Vanden Boeynants-De Clercq werden opgenomen: Frans Grootjans en Jacques Van Offelen. Nog opvallender was ongetwijfeld dat, terwijl de electorale operatie geleid had tot een politieke verschuiving in conservatieve katholieke richting, bij de vorming van de regering Vanden Boeynants-De Clercq, de Vlaamse liberalen van LVV-strekking aan het langste eind trokken. Doordat de vernieuwing in Vlaanderen weinig of geen nieuwe figuren had opgeleverd, kreeg de jonge Vlaamse LVV-generatie de kans om zich te manifesteren in het nieuwe en door niet weinigen veelbelovend geachte kabinet: Willy De Clercq, Herman Vanderpoorten, Frans Grootjans en August De Winter kregen een portefeuille. Aan Waalse zijde werd daarentegen een katholieke nieuwkomer, Charles Poswick, uit Namen in de ministeriële ploeg opgenomen. Poswick was een van de ondervoorzitters van de partij. In die hoedanigheid werd hij opgevolgd door Milou Jeunehomme, zowat de Luikse tegenvoeter van Willy De Clercq.

Tijdens deze tweede oppositieperiode plande en organiseerde Omer Vanaudenhove het congres van Luik (januari 1966), waarop het geruchtmakend 'taalvergelijk' werd goedgekeurd. Hij had al eerder met ijzeren hand de communautaire conflicten tussen de Brusselse Franstaligen en de leden van het Liberaal Vlaams Verbond moeten beslechten.

In juni 1965 was andermaal een scherp incident ontstaan, nadat het weekblad *Volksbelang* heftig had gereageerd op een uitlating van baron Kronacker, die zich had uitgesproken voor een taalregeling die werd beschouwd als een terugkeer naar toestanden van vóór 1932.

Vanaudenhove vreesde de communautaire escalatie. Hij hoopte het gevaar voor de eenheid van de partij te kunnen keren en zijn partij rijp te maken voor regeringsparticipatie dank zij een 'compromis' dat allen, Vlamingen, Walen en Brusselaars zou binden en verbinden. Deze gedachte leidde tot een congres op 22 en 23 januari 1966, waarop inderdaad, zeer tegen de zin van de Vlamingen van het Liberaal Vlaams Verbond, een taalvergelijk werd aanvaard. Het behelsde een groot aantal toegevingen vanwege de Vlamingen.

De tekst was geïnspireerd door degenen die bij de verkiezingen van 23 mei 1965 de grootste winst hadden geboekt: de Franstalige Brusselaars en de Walen.

Het compromis bevestigde weliswaar het beginsel van de homogeniteit van de twee taalgemeenschappen, maar het voorzag de terugkeer van de Voerdorpen naar Wallonië, de wederinvoering van transmutatieklassen, een versoepeling van de taalwetgeving inzake het bedrijfsleven en een uitbreiding van de Brusselse agglomeratie. De zes gemeenten met 'faciliteiten' zouden van 1971 af hun aanhechting bij Brussel kunnen verkrijgen. Deze maatregel was weliswaar slechts door de Vlamingen aanvaard onder beding van "de snelle en praktische verwezenlijking van de door de Brusselse mandatarissen plechtig aangegane verbintenis volgens welke in de Brusselse agglomeratie alle maatregelen dienden getroffen te worden waardoor de Vlamingen in staat gesteld worden hun eigenheid te bewaren."

Het compromis voorzag overigens dat Vlamingen niet als een minderheid mochten worden behandeld en voorts was er sprake van de uitbouw van een degelijk net van Vlaamse scholen in Brussel. Tenslotte gewaagde men van een onthaalzone waarin dertien Vlaamse gemeenten, waaronder Vilvoorde, zouden worden opgenomen. Dat betekende dus een uitbreiding van de faciliteiten.

Voor de parlementairen van het LVV was het een harde noot. Herman Vanderpoorten en Frans Grootjans hebben het geheel, dat natuurlijk indruiste tegen de beginselen van het LVV, geslikt. In een relativerende rede onderstreepte professor Piet Lambrechts vooral het voorwaardelijk karakter van het vergelijk. In feite was het voor het Liberaal Vlaams Verbond een nederlaag, want op 16 januari 1966, één week voor het PVV-congres, was op een algemene vergadering van het LVV duidelijk voorbehoud gemaakt en hadden de LVV-leden hun ontmoediging laten blijken.

Voor Omer Vanaudenhove, die na zijn zege van mei 1965 politiek beschouwd sterk in zijn schoenen stond, was dit 'taalvergelijk' integendeel "een fantastische stap voorwaarts, die aan de PVV zou toelaten de tweede grootste partij van het land te worden." In feite was de kloof tussen de Brusselse en de Vlaamse liberalen breder dan de meesten dachten. Vanaudenhove zelf heeft steeds vooropgesteld dat bij voorrang moest worden gestreefd naar het doel - de politieke macht verwerven - en dat alle tegenstellingen en meningsverschillen dienden te wijken.

De voorzitter van de partij, zelf uiteraard ook een Vlaming, meende dat de liberale Vlamingen in zijn partij, mede dank zij deze communautaire toegevingen, op termijn ten overstaan van de buitenwacht de kans zouden krijgen te bewijzen dat zij als Vlamingen even waardevolle excellenties zouden zijn en zelfs een efficiënter liberaal beleid zouden kunnen voeren als men van de traditionele franskiljonse voorgangers gewoon was geraakt. Overigens was het 'taalvergelijk' van Luik in feite de zwanenzang van de Franstalige Brusselse liberalen. Hun federatie, de sterkste partijburcht, bleek immers een reus op lemen voeten. De ontbindende krachten hebben in de Brusselse liberale arena na het congres van Luik de bovenhand gekregen. Weldra zou de Brusselse federatie tot een puinhoop vervallen.

Deze harde Brusselse francofone kern heeft uiteindelijk echter ook de onderneming van Omer Vanaudenhove aanzienlijke schade toegebracht. De PVV-voorzitter achtte de machtsverwerving veel belangrijker dan de communautaire uitgangspunten. Deze ambitie bracht hem ertoe, mede dank zij een aanpassing van de statuten op het Luiks congres, zijn

persoonlijke macht te verhogen. Hij verwierf als het ware een presidentieel statuut. Naarmate zijn eigen macht toenam, verminderde het belang van de twistende groepen in zijn partij. Zo dacht hij blijkbaar.

De ontwerpstatuten voorzagen een rechtstreekse verkiezing van de voorzitter, door een geheime stemming, waarbij de beurtrol werd afgeschaft. Het Liberaal Vlaams Verbond, de Entente Libérale Wallonne en de Brusselse federatie werden uit het nationaal bureau verwijderd. De voorzitter zou voortaan eigenmachtig de elf leden van zijn staf aanduiden. Bovendien werd de partijtucht nog even aangezwengeld. Het congres heeft dit al te streng geacht presidentieel regime enigszins afgezwakt, maar Vanaudenhove kwam eens te meer versterkt uit het Luikse avontuur.

Het beleid in handen

De regering Van den Boeynants-De Clercq (19 maart 1966-7 februari 1968) is grotendeels het werk van Omer Vanaudenhove geweest. Bij velen had ze de hoop gewekt dat het beleid een grondige opknappbeurt zou krijgen. De verwachtingen waren hooggespannen, niet in het minst door de aanwezigheid van enkele jonge personaliteiten die een groot vertrouwen genoten bij de publieke opinie. Omer Vanaudenhove stapte zelf niet in het kabinet, maar hij legde de grondslagen van de bewindsploeg. De leiding vertrouwde hij aan Paul Vanden Boeynants toe, de voorzitter van de CVP, aan wie de eerste minister toekwam. Vanaudenhove had de zegen gekregen van het 'politiek comité' om onderhandelingen aan te knopen met de CVP, nadat Achiël Van Acker een informatie-opdracht had volbracht en P.W. Segers een mislukte poging had gedaan om een rooms-rode coalitie weer op de been te brengen. Vanaudenhove zelf was door de Vorst bij voorrang gevraagd als informateur, maar hij wees het aanbod af, daar hij beseftte dat de twee andere partijen gekant waren tegen om het even welke participatie van de PVV. Men had het nog niet meegemaakt: een politicus die een informatieopdracht van de Koning weigerde. Vanaudenhove zag de toestand zeer klaar in. Als informateur zou hij de Koning slechts een rooms-rode regering hebben kunnen adviseren. Het was uiteraard niet zijn taak om dit door de kiezers afgestraft bondgenootschap aan te bevelen.

De kentering werd door een uitlating van BSP-voorzitter Collard teweeggebracht. Van den Boeynants had, na de mislukking van P.W. Segers als formateur, op zijn beurt een poging gewaagd. Hij legde zijn programma echter voor aan de socialisten en de liberalen. De socialisten morden. Zij hielden niet van Vanden Boeynants. Op een persconferentie, op de Keizerslaan, de zetel van de BSP, vroeg een van de journalisten aan Collard: "Monsieur le président, on est tous d'accord sur un gouvernement avec le PSC?". "Oui" , antwoordde Collard, "mais sans Vanden Boeynants." Waarop de journalist concludeerde "Donc ce sera oui avec le psc, mais non avec Vanden Boeynants." Collard knikte. Dat leverde 's anderendaags uiteraard grote krantentitels op. In de Twekerkenstraat, de zetel van de cvp, beschouwde men dit ultimatum van Collard als een onaanvaardbare belediging.

Zeer snel is dan de voorkeur van de cvp in de richting van de PVV omgeslagen. In feite was het al bij de aanvang de keuze van Vanden Boeynants. De twee 'van's' begonnen dadelijk met hun gesprekken. Zij trokken zich terug ten huize van Vanden Boeynants aan de Bospleinlaan te Brussel. Van cvp-zijde waren daarbij Houben en Bertrand aanwezig, terwijl Vanaudenhove een beroep had gedaan op de Mechelaar Francis De Weert, directeur van het Hymans-centrum

en de Waal Jean-Claude Ciselet. De onderhandelingen leidden ook snel tot een ruim akkoord. Misschien wat té snel, want in de Brusselse federatie was er heel wat voorbehoud, onder meer vanwege de francophone parlementairen Demuyter, Piron, Delforge, Risopoulos en Collin. De Vlaamse Brusselaars waren daarentegen unaniem in hun vertrouwen aan Vanaudenhove.

Vanaudenhove heeft in de onderhandelingen de nadruk gelegd op de sanering van de begroting en op de economische expansie, maar het 'compromis van Luik' kwam niet aan de oppervlakte. Het zou totaal onaanvaardbaar zijn geweest voor de CVP-partner. Vanaudenhove was er zelf eigenlijk niet boos om. Hij wist dat dit communautair dossier voor heel wat herrie zou hebben gezorgd in de regering en onder de liberale excellenties zelf. Hij stelde dus een communautaire godsvrede voor. De taalproblemen verdwenen in de koelkast. Vanaudenhove en Vanden Boeynants waren al van 1963 af naar elkaar toegegroeid. Maar zij werden pas vrienden tijdens deze gesprekken in maart, ten huize van Vanden Boeynants.

Later hebben sommige waarnemers zelfs gesproken over 'Vanden Boeyenhove'. Paul Vanden Boeynants is enigszins ontgoocheld geweest toen Vanaudenhove op 13 maart aankondigde geen deel te zullen uitmaken van de bewindsploeg. Hij zou, zo drukte hij het Vanden Boeynants op het hart, de regering krachtiger kunnen steunen als voorzitter van de partij.

Omer Vanaudenhove en Paul Vanden Boeynants benaderden de problemen op dezelfde wijze. De twee politici, die ook bedrijfsleiders waren, hadden dezelfde krachtige en besliste aanpak. Zij walgden van de nachtelijke marathon-debatten, die uiteindelijk uitmondde in lijvige regeringsbijbels. De hele regeringsvorming heeft nauwelijks twaalf dagen geduurd. Dat tekende vooral Vanaudenhove, die met oude 'slechte gewoonten' wilde breken.

De voorzitter van de PVV heeft inderdaad deze regering twee jaar lang flink gesteund. Hij leidde de liberale ploeg vanuit de Napelsstraat. Elke donderdag hadden de liberale ministers een afspraak bij de voorzitter. Deze kende de dossiers en liet niet na zijn ministers precies te zeggen wat hij van hen verlangde. Hij eiste en verkreeg van hen een grote loyaliteit, niet in het minst op het ideologisch vlak, in de onderwijssector, waar Frans Grootjans door zijn objectief en onpartijdig beleid de eerbied afdwong van vriend en tegenstander, ook van Monseigneur Daelemans, die het vrij onderwijs beheerde.

Hij verwachtte vanzelfsprekend dat ook de parlementsleden zich zonder meer aan een strenge partijtucht zouden onderwerpen. Dat ging niet zonder moeite.

De regering Vanden Boeynants-De Clercq had het vertrouwen gekregen van alle PVV-parlementsleden, behalve van Georges Mundeleer en Demuyter, twee vertegenwoordigers van de 'oasis francophone' van Elsene. Zulks hield natuurlijk verband met de aanwezigheid van de Lvv-leden in de regering, in het bijzonder Herman Vanderpoorten en Frans Grootjans, die zinnens waren de uitvoeringsbesluiten van de taalwetten uit te vaardigen, zoals trouwens voorzien was in de regeringsverklaring.

Omer Vanaudenhove bevond zich in 1966 op het hoogtepunt van zijn macht. De twee grootste federaties (Brussel en Luik) hadden een veto tegen de uitvoeringsbesluiten uitgesproken, maar Vanaudenhove eiste trouw aan het regeerakkoord en verkreeg uiteindelijk dat Vanderpoorten (die door de Franstaligen bestempeld werd als de auteur van het beruchte 'Voer' - amendement) de besluiten inzake de wet op het gebruik der talen in bestuurszaken en Grootjans de besluiten inzake de wet op het gebruik der talen in het onderwijs zonder al te

rampzalige gevolgen voor de partij-eenheid konden uitbrengen. Vanaudenhove, die in januari 1967 de titel van voorzitter-stichter meekreeg, riep op 1 oktober 1967 een PVV-congres te Knokke bijeen. Hij had zijn grote macht - *Le Monde* noemde hem de schoonmoeder van de regering - aangewend in verband met het autowegenvignet, een ontwerp dat hij strijdig achtte met het PVV-programma en dat dus werd afgevoerd. Dit opvallend gezag zou hij ook aanspreken om in Knokke een 'Pact der Belgen' te doen slikken en van de congressisten volmachten af te dwingen om tot aan de verkiezingen zelf alle communautaire beslissingen te nemen (na raadpleging van het politiek comité). Die volmacht kreeg hij met 588 stemmen voor, 4 tegen bij 8 onthoudingen (waaronder die van Georges Mundeleer).

De regering Van den Boeynants-De Clercq zou uiteindelijk struikelen over de Leuvense kwestie. De spanningen aan de Leuvense universiteit vertroebelden de sfeer al sinds 1963, maar tot begin 1968 bleef de herrie beperkt tot de studentenwereld. Jan Verroken, leider van de CVP-Kamerfractie, had al in 1966 een wetsvoorstel ingediend "tot regeling van het taalgebruik in het hoger onderwijs." De inoverwegingneming ervan werd door de Kamer afgewezen. Hiermee verdween het probleem in de koelkast van de politiek. Maar de lont bleef in het kruitvat en geleidelijk nam het conflict onrustwekkende afmetingen aan. In februari 1968 vernam men door een verklaring van Monseigneur Desmedt, bisschop van Brugge, dat het episcopaat bereid was de Franstalige afdeling van de Leuvense universiteit over te hevelen naar Wallonië. Hierop lanceerde Verroken een nieuw initiatief, dat evenwel gevolgen zou hebben die hij zelf niet had gewild. Zijn interpellatie tot de regering bracht de eerste minister in verlegenheid. Blijkbaar was Vanden Boeynants niet opgewassen tegen deze affaire. Hij had schrik gekregen en de ministers De Saeger en Hulpiau op consult naar journalisten van cvp-gezinde kranten gezonden (Manu Ruys van *De Standaard*, Karel De Witte van *De Gazet van Antwerpen* en Emiel van Cauwelaert van *Het Volk*). Zo was de cvp-fractie geïnformeerd over de houding van de Vlaamse pers'. Een uur later vernam de premier dat de cvp-Kamerfractie zijn antwoord op de interpellatie van Verroken verwierp, omdat in de tekst het woord "overheveling" niet voorkwam en er ook niet op werd gezinspeeld.

De liberalen werden mee het slachtoffer van deze ruzie aan de katholieke universiteit, een zaak dus die buiten de bevoegdheid van de regering viel, daar dit dossier uitsluitend de inrichtende macht van de universiteit (de bisschoppen) betrof.

Bij de indiening van het wetsvoorstel-Verroken (1966) waren Vanderpoorten en Grootjans de voorzitter van de PVV komen vinden met het verzoek de inoverwegingneming (die geen inhoudelijk oordeel behelst) goed te keuren. De PVV-fractie stemde verdeeld. De LVV-gezinde leden hadden geweigerd de inoverwegingneming te verwerpen. Twee jaar later, na de interpellatie-Verroken hoefde niemand nog zijn stem uit te brengen. De CVP-ministers hadden de regering verlaten. Vanden Boeynants en Vanaudenhove waren zeer ontgoocheld. Deze tegenslag is er allicht de oorzaak van dat de PVV niet de verhoopte kaap der zestig zetels in de wacht heeft kunnen slepen. De daaropvolgende verkiezingen van 31 maart 1968 stonden volledig in het teken van de communautaire distantiëring.

In PVV-kringen waren velen ervan overtuigd dat de publieke opinie de CVP zou 'bestrafen'. De staf van de PVV werkte een campagne uit, die er duidelijk van uitging dat de kiezers de hele Leuvense affaire afkeurden (de kreet 'Walen buiten', de splitsing van de bibliotheek, de verhuis naar Wallonië, de hele contestatie tot zelfs in de kerken). De PVV daagde met een zeer uitgesproken 'Belgische' campagne op: tegen de federale tendensen, tegen het separatisme, voor de Belgische unitaire instellingen.

Velen geloofden dat het uitspelen van Omer Vanaudenhove zelf, als symbool van het verenigd vaderland, een nieuwe weergaloze vloedgolf zou teweegbrengen. Op reusachtige affiches zag men Vanaudenhove en de slogan 'Mon parti, c' est mon pays'. Op de Vlaamse affiches luidde het al veel banaler: 'Geen verscheurd, maar een vernieuwd land'.

Het unitaire geweld leverde geen overwinning op. Integendeel. De PVV verloor één zetel. Zij viel op 47 zetels terug. In Wallonië ging de partij nog lichtjes vooruit, in Vlaanderen verloor zij nauwelijks 40.000 stemmen, maar Brussel boerde op gevoelige wijze achteruit. De Waalse liberalen gingen binnen de partij flink vooruit. De Vlaamse liberalen handhaafden zich, maar de Brusselse kantons vertegenwoordigden nog maar 16,25 procent van het totaal der liberale kiezers in het hele land, tegen 19,64 procent in 1965. De nederlaag van de partij was eigenlijk slechts de "nederlaag van de Brusselse liberale burcht."

Communautaire escalatie

In werkelijkheid was de vlucht van een deel van de Brusselse PLP-ers naar het FDF begonnen. Nols en Havelange hadden zich al eerder bij het FDF gevoegd. Maar deze dissidenties waren door persoonlijke ambities ingegeven. De 'rush' naar het FDF zou pas goed op gang komen na deze voor de Brusselaars ontgoochelende verkiezingen. Norbert Hougardy (nog steeds ondervoorzitter van de PVV) nam in juli 1968 het initiatief tot het zogenaamde 'manifest van de 29'. Negenentwintig Brusselse parlementsleden, onder wie één Vlaming (de socialist Willems), onderschreven een handvest dat duidelijk als een radicalisering bedoeld was. De ondertekenaars behoorden tot uiteenlopende partijen, maar in het nieuwe bondgenootschap dat uit dit handvest werd geboren, gaven de PLP-ers en de FDF-ers de doorslag. Niet alle Franstalige parlementsleden waren het met dit maneuver eens: acht PVV-parlementsleden, onder wie Jacques Van Offelen, Roland Gillet, Piron en de twee Nederlandstaligen De Winter en Cantillon wezen dit verbond met het FDF van de hand.

Vanaudenhove keurde het initiatief eveneens af, maar de communautaire escalatie leek onstuitbaar in de schoot van de Brusselse federatie. Zij zou uitmonden in een dissidentie in de vorm van een vrij massale vlucht naar het FDF, maar zij zou ook aanleiding zijn tot een radicalisering van de Vlaamse standpunten. Het LVV reageerde fel op de Brusselse agressiviteit. In de loop van deze door polarisatie getekende maanden is Omer Vanaudenhove tot overmaat van ramp door ziekte verhinderd geweest om de zaken in handen te nemen.

Tijdens zijn afwezigheid werd de leiding van de partij toevertrouwd aan Norbert Hougardy, de initiatiefnemer van het 'manifest der 29', hierin bijgestaan, door de Gentenaar Willy De Clercq en de Luikenaar Milou Jeunehomme.

Op zichzelf was deze gang van zaken ongunstig voor de werking en de eenheid van de partij. Dat zou ook in de praktijk blijken. Hoewel men de uitslag van de verkiezingen van 31 maart 1968 in Vlaanderen als een 'consolidatie' kon bestempelen en er eigenlijk geen objectieve redenen waren tot treuren, heerste in Vlaamse liberale kringen een groeiende ergernis en ontstond in de Vlaamse rangen het verlangen om, naar het voorbeeld van wat er in andere partijen gebeurde, een grotere zelfstandigheid op te eisen. Er was in de schoot van het Liberaal Vlaams Verbond enige voldoening in verband met de verkiezingsuitslag, die werd toegeschreven aan de beginselvastheid van de LVV-ministers, die onder meer in de regering

de uitvoeringsbesluiten van de taalwetten hadden getroffen, een door Franstaligen omstreden rapport-Kint hadden laten uitvoeren, Nederlandstalige scholen opgericht in de Brusselse agglomeratie, enzovoort.

Bovendien had Lvv-voorzitter Karel Poma al vóór de verkiezingen een verklaring openbaar gemaakt, met daarin eisen als de homogeniteit van de taalgebieden, de uitbouw van de culturele autonomie, de volstreekte tweetaligheid van de centrale administratie, de vernederlandsing van het bedrijfsleven, de oprichting van een volledig net van Nederlandstalig kleuter- en lager onderwijs in elke gemeente van de Brusselse agglomeratie, geen uitbreiding van Brussel-Hoofdstad.

De radicalisering was ook veroorzaakt door incidenten, onder meer naar aanleiding van de coöptatie van liberale senatoren. Het LVV nam het niet dat de PVV-senaatsfractie een lijst wilde indienen waarop de namen van Lvv-voorzitter Karel Poma alsook van Louis Walt Niel ontbraken. De Lvv-senatoren dreigden de lijst niet te onderschrijven. Zij verkregen dat Poma uiteindelijk, dank zij een sterke druk van de Lvv-prominenten en de bemiddeling van Omer Vanaudenhove, toch werd gecoöpteerd. Maar het incident had wonden gemaakt. *Volksbelang* schreef dat de liberale Vlamingen "het beu zijn telkens tot het uiterste te moeten gaan om de helft te krijgen van wat hen toekomt." Het orgaan van het LVV zinspeelde hiermee op Louis Walt Niel die het had moeten afleggen.

De onvrede mondde uit in een nieuw door Karel Poma bijeengeroepen congres, op 10 en 11 mei 1968 te Knokke. Het LVV eiste een nieuwe organisatie van de PVV: de pariteit van de bestuursorganen en de autonomie van de Vlaamse verkozenen en partij-afdelingen. Het LVV dat al op 6 april, vlak na de verkiezingen, het 'compromis' van Luik had opgeblazen, onderschreef bovendien het eisenpakket van de Vlaamse cultuur- en strijdverenigingen, dat al naar aanleiding van de 5-novemberbetoging in 1967 werd verdedigd. Op 15 december 1968 werd op een ander buitengewoon congres van het LVV nogmaals in dezelfde zin aangedrongen.

Inmiddels was de PVV opnieuw in de oppositie beland en had Gaston Eyskens, na een crisis van ongeveer drie maanden zijn nieuwe door Vanden Boeynants klaargestoomde regering gepresenteerd.

Herman Vanderpoorten werd weer Lvv-voorzitter. De regering Eyskens-Merlot was een constituant, maar zij beschikte niet over de vereiste 2/3-meerderheid en had dus de medewerking van de oppositie nodig.

Omer Vanaudenhove was na zijn herstelverlof begin 1969 met opbouwende gedachten naar België teruggekeerd. Hij bood, 'in het belang van het land', de steun van zijn partij aan en stelde een 12-jarig bestand voor. In feite vreesde hij dat de regering Eyskens-Merlot, zonder de PVV, avonturen tegemoet ging die de eenheid van het land op vervaarlijke wijze in het gedrang zouden brengen. Maar het mislukte allemaal. Begin juni 1969 beslisten de PVV-parlementairen hun medewerking aan de grondwetsherziening op te zeggen. Hiermee waren de bruggen opgeblazen.

Het parlement vatte de bespreking der grondwetsartikels aan en drukte ze zelfs door de sluisen van Kamer en Senaat.

Omer Vanaudenhove had in februari 1969 gepoogd de schade te herstellen en in maart 1969 had een PVV-congres beslissingen genomen die inzake Brussel de standpunten van de francofonen sterk benaderden. Het was allemaal tevergeefs.

De spanning in de Brusselse federatie was onbeheersbaar. Zij ging gepaard met een systematische opbod-politiek. De moegetergde Vlamingen verlieten als 'blauwe leeuwen' de PVV-federatie in oktober 1969. De groep der gematigden in de Brusselse federatie was op deze wijze gehalveerd. Jacques Van Offelen en enkele anderen bleven trouw aan de nationale PVV-instanties en bleven in voeling met de Vlaamse en Waalse liberalen. Maar Brussel was dus in drie aparte liberale groepen uiteengevallen.

De stroomversnelling werd duidelijk veroorzaakt door de toestand en de standpunten van de harde kern (de meerderheid) van de Brusselse federatie. Het afbraakproces van de unitaire PVV/PLP is een rechtstreeks gevolg geweest van het uiteenspatten van de Brusselse federatie, nadat een deel van de gekozenen zich achter het 'manifest van de 29' hadden geschaard en front wilden vormen met het FDF, tegen de Vlamingen. In 1969 werd het desintegratieproces voltrokken doordat de PVV-voorzitter, die zich aanvankelijk bereid had verklaard mee te werken aan de grondwetsherziening, zelf de medewerking verloor van zijn onbuigzame Brusselse Franstaligen, die halsstarrig weigerden de hoofdstedelijke agglomeratie te beperken tot de 19 gemeenten. Bij de stemming in het parlement stemden de Vlaamse liberalen voor, de Franstalige liberalen tegen de grondwettelijke beperking van Brussel tot 19 gemeenten.

Ontmoedigd door de gang van zaken had Omer Vanaudenhove al op 7 juni 1969 het voorzitterschap overgedragen aan de Waal Pierre Descamps.

Levende democratie

Maar Vanaudenhove heeft zijn politieke moed niet geheel verloren. Hij droomde van een aanvullende operatie, die de vorige zou voltooien, in het bijzonder ten aanzien van een aantal aspecten die hij aanvankelijk over het hoofd had gezien. Want de ambitie van Omer Vanaudenhove was niet gerealiseerd. Hij hoopte door zijn 'levende democratie' - een thema dat eigenlijk vooruitliep op datgene wat in het Verhofstadt-tijdperk aan de orde zou komen - de partij nieuwe energie in te spuiten. Zijn droom was het eigenlijk in België een op Brits model geschraagd stelsel tot stand te zien komen waarbij twee grote partijen om beurten het bewind in handen krijgen.

Zijn 'levende democratie' werd op 10 mei 1970, ter gelegenheid van een hulde in het voetbalstadion te Diest, in aanwezigheid van duizenden dankbare medestanders, gelanceerd. De politieke waarnemers kregen toen de indruk dat Omer Vanaudenhove de partijleden tot een open dialoog uitnodigde. Zij beschouwden het als het 'politiek testament' van Omer Vanaudenhove.

Hij had nu ingezien dat de PVV in Vlaanderen op ontoereikende wijze was doorgedrongen, omdat zij nog steeds de indruk gaf op sociaal en op Vlaams gebied onbetrouwbaar te zijn. Maar bovendien legde Vanaudenhove bij die gelegenheid de vinger op een aantal wonden, die pas later veel leed zouden veroorzaken: de verzuiling, de onverantwoorde macht van de vakbonden, de te hoge lonen, de ondoorzichtige besluitvorming, de bedenkelijke politieke

praktijken, de verstaatsing,

de 'particratie'. Hij beseftte dat de mensen zich van de politiek begonnen te distantiëren. Hij suggereerde een aantal middelen om ze opnieuw rechtstreeks te betrekken bij de besluitvorming, onder meer door referenda.

De militanten juichten de staatsman toe die het liberalisme een grote dienst had bewezen en de PVV had weten op te tillen tot het niveau van de 'grote' partijen. Maar het programma, dat besloten lag in de 'levende democratie' bleef dode letter. Er was toen niemand die bekwaam was en de moed had om die droom van Vanaudenhove te verwezenlijken. Er waren immers nog steeds communautaire adders in het gras van de vaderlandse politiek. In 1974 hield Vanaudenhove het ook als senator voor bekeken. Naar aanleiding van zijn afscheid als partijvoorzitter had hij nog een pathetische waarschuwing gericht tot alle leden van de PVV: "Blijf eendrachtig, verdeel de liberale krachten niet. Door afzonderlijke vleugels voor Vlamingen, Walen en Brusselaars op te richten zouden wij het uiteenspatten van het land bevorderen. Onze eenheid zal een troef zijn."

Maar in 1972 was het al zover. Zijn waarschuwing had tot niets gediend. Een andere politieke generatie trad aan. De 'Belgique de papa' had afgedaan.

De blijvende betekenis van een vernieuwing

Een feit is dat Omer Vanaudenhove tussen 1961 en 1965 een politieke operatie heeft verricht zonder weerga in de Belgische politieke geschiedenis. Hij heeft de partij bevrijd van de hypotheek van het antiklerikalisme. Deze fundamentele vernieuwing werkt tot op heden na en de voordelen ervan worden nog steeds door de hele partij geplukt. De vernieuwing heeft geleid tot een verruiming, die, wat Vlaanderen betreft, nooit meer teloor is gegaan. Zij is, wat Brussel en (in mindere mate) Wallonië betreft gedeeltelijk ongedaan gemaakt, doordat de volgende politieke generatie de door Vanaudenhove bewandelde paden niet heeft gevolgd.

De Walen hebben zich mede dank zij de nieuwe gedaanteverwisseling - de oprichting van de PRL - en de ermee gepaard gaande verruiming in de richting van het Rassemblement Wallon, met François Perin, Jean Gol en anderen, kunnen herstellen. Maar in Brussel hebben de liberalen nooit meer het niveau bereikt dat zij onder Vanaudenhove hadden behaald. Door zich als nationale beleidspartij achter een zo extreem en onverzoenlijk communautair eisenpakket te scharen, heeft de groep Brusselse Franstalige liberalen zichzelf en de hele partij zwaar beschadigd.

Allicht hebben zij na 1965, dronken van macht, gedacht alles te kunnen en te mogen eisen. Uiteindelijk hebben zij weinig of niets verkregen. De macht hebben zij moeten afstaan aan de gematigden. Helaas heeft Omer Vanaudenhove te laat ingezien dat de trend die uiteindelijk is uitgemond in een federale indeling van het land, onomkeerbaar was.

De felle campagne voor het unitaire België was een reactie op de ontbindende krachten die zich aan de Leuvense universiteit en elders in 1968 hebben ontwikkeld. Het was een illusie te denken dat men deze trend zou kunnen stoppen.

Toegegeven, weinig politici hebben toen begrepen dat het over meer dan een banale studentenrevolte ging. De hele politieke klasse bevond zich in 1968 voor een diepgaande maatschappelijke emancipatie-beweging, een overweldigende stroming in de richting van meer openheid, het neerhalen van talrijke heilige huisjes, de contestatie van het establishment, de argwaan ten aanzien van elke overheid en de opbloei van de verbeelding en de kritische zin.

Het is jammer dat Vanaudenhove aldus door een zeker Brussels nationalisme werd verslagen. Hij had ongetwijfeld nog grote diensten kunnen bewijzen aan het liberalisme, maar de Brusselse achterhoedegevechten kregen het effect van een rookgordijn voor datgene wat elders, bij de aankomende generaties, leefde.

Het lijkt ons achteraf beschouwd minder belangrijk dat Omer Vanaudenhove deze onomkeerbare communautaire gevoeligheden heeft onderschat.

Veel belangrijker is dat hij tijdig de kentering heeft teweeggebracht, die van de oude, vermolmdde partij van verstokte vrijzinnigen een andere politieke partij heeft gemaakt, die de achterhaalde antiklerikale gewaden heeft afgelegd. Op dat vlak was hij zelfs de studentenrevolte voor.

"Plus belge que flamand"

Zonder Vanaudenhove zou waarschijnlijk geen Verhofstadt mogelijk zijn geweest. De omvorming van de PVV tot VLD vertoont overigens veel gelijkenis met de operatie die Vanaudenhove dertig jaar eerder op het getouw heeft gezet. Hij heeft ze met grote hardnekkigheid aangevat. Dat zij vijfendertig jaar later nog steeds vruchten afwerpt, bewijst dat de meest spectaculaire politieke doorbraak sinds de Tweede Wereldoorlog in alle opzichten geslaagd is. Dat is, wat Vlaanderen betreft, mede te danken aan de parlementsleden van het LVV, Willy De Clercq, Herman Vanderpoorten en Frans Grootjans, die hij van bij de aanvang gesteund heeft en voor wie hij, ook in de moeilijkste momenten, een grote sympathie heeft betoond.

Vanaudenhove is in al die jaren lid gebleven van het LVV. Hij wilde beslist Vlaming zijn, maar ook en vooreerst Belg. Hij heeft zich in de jaren zestig allicht meer als Belg dan als Vlaming gedragen. De Franse krant *Le Monde* heeft hetzelfde eveneens over Lvv-voorzitter Herman Vanderpoorten geschreven: "plus belge que flamand" (hetgeen dan weer werd tegengesproken door François Perin, die Vanderpoorten "plus radical que ses collègues de la Volksunie" vond).

In de kiesstrijd heeft de Volksunie de slogan gelanceerd, die de Vlaamse PVV veel schade heeft berokkend: "Pest voor Vlaanderen." In de ogen van Omer Vanaudenhove was zijn hele tricolore campagne niet tegen de Vlamingen bedoeld. Evenals zijn vriend Herman Vanderpoorten, wiens vader in een Duits concentratiekamp was gestorven, achtte hij zijn Vlaams aanvoelen en zijn Belgisch staatsburgerschap niet als tegengesteld. Integendeel. In het LVV heersten evenmin anti-Belgische verzuchtingen. Maar de Lvv-traditie ging vooral uit van een volks liberalisme.

Vanaudenhove heeft de verzuchtingen van de jonge generaties juist ingeschat, maar te laat heeft hij begrepen dat de openbare opinie in Vlaanderen, mede door een opvallende industriële renaissance (onder meer ten gevolge van de wetten op de economische expansie van 1959) de vrij opmerkelijke kenmerken begon te vertonen van een gemeenschap op weg naar emancipatie en zelfbewustzijn.

Omer Vanaudenhove heeft daarentegen ten zeerste bijgedragen tot een mentaliteitswijziging. De Belgische politieke hemel is er des te helderder door geworden. Vanaudenhove is, na zijn afscheid van de actieve politiek, een staatsman gebleven voor wie deze verheven gedachten, de openheid, de rechtschapenheid, de vrijheid en de verdraagzaamheid, de belangrijkste levensfundamenten waren.

Hij heeft zich begin 1975 met hart en ziel in een nieuw door hem geconcipeerd initiatief gestort: het studiecentrum voor politieke hervormingen, waarin hij enkele ervaren generatiegenoten van uiteenlopende politieke en ideologische strekking betrok. Het kwam er vooral op aan de politieke verantwoordelijken te adviseren omtrent de grondwetsherziening en andere op til zijnde structuurhervormingen.

Op zijn uitnodiging waren enkele vooraanstaanden ingegaan: Alfons Vranckx, Pierre Wigny, Pierre Scheyven, Robert Senelle, Marc Somerhausen en andere. Zij vormden als het ware een 'extra-parlementaire raad van wijzen' die, in tegenstelling tot de meeste Vlaamse, Waalse en Brusselse drukkingsgroepen, vanuit een technisch verantwoord standpunt de politiek poogden in veilige constitutionele banen te wenden.

Het centrum heeft interessante studies gepubliceerd, maar een ingrijpende invloed heeft het niet gehad. Politici stellen nu eenmaal niet op prijs dat anderen, ook al zijn zij meer ervaren, hen 'de les lezen'. Bovendien kwamen op de duur meningsverschillen aan de oppervlakte, die allicht meer met het onbuigzame karakter van sommige leden verband hielden dan met hun verschillende ideologische opties.

Nadat Omer Vanaudenhove door hartkwalen zich gedwongen zag zijn activiteiten te verminderen, stemde hij erin toe dat zijn centrum tot 'studiecentrum voor politieke instellingen' werd omgedoopt.

In 1966 reeds was Omer Vanaudenhove minister van Staat geworden. Op 21 juli 1989 werd hij door Koning Boudewijn in de adelstand verheven. De titel van burggraaf, die hem werd verleend zal hem beslist genoeg hebben gedaan, maar een nog intenser genoeg zal hij in datzelfde jaar ongetwijfeld hebben beleefd aan de val van de Berlijnse muur en de ontsluiting van Oost-Europa. Zijn ambitie is het beslist geweest om de scheidingsmuren tussen de mensen, zijn landgenoten neer te halen.

Zo kan een brok wereldgeschiedenis symbool staan voor de exalterende politieke carrière van een staatsman, wiens voorbeeld in het geheugen van zijn tijdgenoten gegrift blijft.